

OPPORTUNITIES FOR THE ACQUISITION OF A COACHING QUALIFICATION IN SPORTS FOR GRADUATES OF THE UNIVERSITY OF MINING AND GEOLOGY “ST. IVAN RILSKI”

Vanya Tzolova¹, Bisser Tzolov²

¹University of Mining and Geology „St. Ivan Rilski“, 1700 Sofia, e-mail: vania_tzolova@abv.bg

²National Sports Academy „Vassil Levski“, 1700 Sofia, e-mail: bissertz@abv.bg

ABSTRACT: The dynamic changes in the labour market increasingly require for people to reorient themselves professionally with the acquisition of a new professional qualification. Such reorientation is also observed in sports, where people with professions from different areas of public life seek realisation as coaches, teachers, managers, animators etc. And this is largely prompted by the high socio-economic importance of sports in the modern world, including by the numerous opportunities for employment and good income it offers.

Previous publications have considered the possibilities for acquiring a sports professional qualification in the conditions of higher (including post-graduate) education. Greater attention was then paid to the teaching qualification in physical education. Due to the importance of the issue, its social and educational significance, this publication aims to enrich the analysis by clarifying in detail the possibilities for obtaining a coaching qualification in sports for graduates from the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski”. The issue is considered not only from an educational, but also from a labour and professional, as well as legal and normative point of view. The publication pays special attention to the curricula and syllabi provided for training in this profession by the Centre for Post-Graduate Qualification at the National Sports Academy “V. Levski”.

Keywords: employment, professional qualification, coaching qualification, postgraduate qualification, specialisations, courses, curricula and syllabi

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕНЬОРСКА КВАЛИФИКАЦИЯ В СПОРТА ОТ ЗАВЪРШИЛИ МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“

Ваня Цолова¹, Бисер Цолов²

¹Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, 1700 София

²Национална спортна академия „Васил Левски“, 1700 София

РЕЗЮМЕ: Динамичните промени на трудовия пазар все по-често налагат хората да се преориентират професионално с придобиването на нова професионална квалификация. Такова преориентиране се забелязва и в спорта, където лица с професии от различни области на обществения живот търсят реализация като треньори, учители, мениджъри, аниматори и др. И това в най-голяма степен е продиктувано от високата социално-икономическа значимост на спорта в съвременния свят, в т.ч. от многобройните възможности, които той предлага за трудова реализация и добри доходи.

В предишни публикации бяха разгледани възможностите за придобиване на спортна професионална квалификация в условията на висше (вкл. следдипломно) образование. По-голямо внимание тогава бе отделено на учителската квалификация по физическо възпитание. Поради важността на проблема, неговата социална и образователна значимост настоящата публикация има за цел да обогати анализа, като бъдат изяснени подробно възможностите за придобиване на треньорска квалификация по вид спорт от завършили МГУ „Св. Иван Рилски“. Проблемът е разгледан не само от образователна, но и от трудово-професионална и законово-нормативна гледна точка. В публикацията е обърнато специално внимание на учебните планове и програми, които предоставя Центърът за следдипломна квалификация в НСА „В. Левски“ за обучение в тази професия.

Ключови думи: трудова реализация, професионална квалификация, треньорска квалификация, следдипломно обучение, специализации, курсове, учебни планове и програми

Въведение

Интензивните социално-икономически процеси в съвременния глобален свят поставят все по-високи изисквания пред хората относно трудовата им реализация. Динамичните промени на трудовия пазар често налагат те да допълват или изцяло да сменят своята професия, което би се осъществило трудно, без преди това в условията на образователен процес да са придобили допълнителна или нова професионална квалификация. Такова професионално преориентиране все по-често се забелязва и в спорта, т.е. лица с професии в областта на икономиката, архитектурата, правото, инженерните и компютърните

технологии и пр. търсят реализация в спорта като треньори, учители, мениджъри, аниматори и др. И това в най-голяма степен е продиктувано от високата социално-икономическа значимост на спорта, в т.ч. от многобройните възможности, които той предлага за трудова реализация и добри доходи.

В предишни публикации (Цолов и Цолова, 2016; Tzolov, Gavrilo and Tzolova, 2017; Tzolova, 2017; Tzolov and Tzolova, 2018) са разгледани възможностите за придобиване на спортна професионална квалификация в условията на висше (вкл. висше следдипломно) образование. По-голямо внимание бе отделено на

учителската квалификация по физическо възпитание, както и на спортномениджърската.

Цел и анализ

Поради важноста на проблема, неговата социална и образователна значимост и проявения интерес си поставихме за **цел** да обогатим анализа от предходните ни публикации, като разгледаме подробно възможностите за придобиване на треньорска квалификация по вид спорт от завършили МГУ „Св. Иван Рилски“.

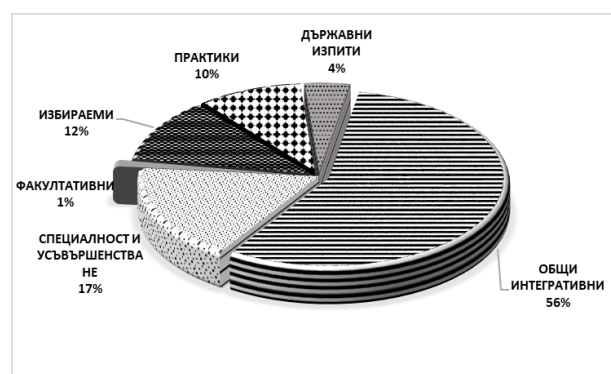
Разглеждаме проблема не само от образователна, но и от трудово-професионална и законово-нормативна гледна точка през призмата на няколко основни нормативни документа, които имат пряко отношение към квалификацията в спорта – Закон за висше образование (ЗВО), Закон за професионално образование и обучение, Закон за физическото възпитание и спорта, Национален класификатор на професиите и длъжностите в България и Наредба № 1/04.02.2019 г. за треньорските кадри на ММС.

Преди да изясним възможностите за придобиване на треньорска квалификация, нека поясним, че специализираният нормативен акт, който регламентира професията, е именно Наредба №1/04.02.2019 г. Тя категоризира треньорските длъжности в пет нива, съответно инструктор, помощник-треньор, треньор, старши треньор и главен треньор. Първите две са за лица със средно образование, а следващите три – за лица с висше образование, като за главен треньор се изисква и магистърска степен.

Що се отнася до длъжностите „инструктор“ и „помощник-треньор“, то придобиването им става в съответствие със Закона за професионалното образование и обучение и отговарящите на тях степени на професионална квалификация. В закона са регламентирани субектите (институциите), които имат право да осъществяват квалификацията – професионални колежи за IV степен, центрове за професионално обучение за III степен на професионална квалификация, както и спортни училища. За придобиването на квалификации по този закон, освен лицата от системата на средното образование могат да се обучават и такива, които имат висше образование. С оглед на по-високия си образователен ценз и в съответствие с изискванията на Наредба № 1 на ММС, обаче, имащите висше образование е по-добре да се насочат за придобиване на треньорска квалификация в съответствие с изискванията на Закона за висше образование. Именно в тази посока ще разясним какви възможности има за завършилите МГУ „Св. Иван Рилски“ да придобият треньорска квалификация или правоспособност за трудова реализация в спорта.

Възможностите в тази посока са четири. Първата е свързана с обучение в бакалавърска степен в НСА „В. Левски“. Практически това е придобиване на второ висше образование, което в конкретния случай може да бъде само в платена форма. Академията предоставя възможност за бакалавърско треньорско обучение по 69 вида спорт плюс още 4 – „Треньор по кондиционна подготовка“, „Треньор по бойно-приложна физическа подготовка и охранител“, „Треньор по бойно-приложна физическа подготовка в БА и МВР“ и „Треньор по адаптирана физическа активност и спорт“. Обучението

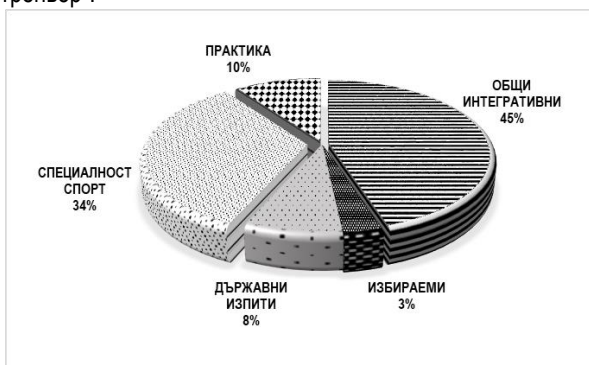
може да бъде в редовна или задочна форма с продължителност съответно от 4 години или 5 години. Учебният план, по който се извършва обучението, е с хорариум от 243 ECTS или 7290 учебни часа, от които 3404 часа са аудиторна заетост и 3886 – самостоятелна работа. Учебните дисциплини са структурирани в 4 блока (фиг. 1): 1. Задължителни, включващи дисциплини, отразяващи общото интегративно спортно знание, специалността по вид спорт, усъвършенстването по специалността и практиките с общ хорариум от 202 ECTS. 2. Избираеми теоретични дисциплини с хорариум от 11 ECTS. 3. Избираеми практически дисциплини с хорариум от 17 ECTS и 4. Факултативни дисциплини с хорариум от 3 ECTS. За подготовката на държавните изпити са предвидени 10 ECTS самостоятелна работа. След успешното завършване на курса на обучение лицата получават квалификацията „Треньор по вид спорт“ или съответно „Треньор“ по изброените допълнително четири други вида физическа активност.

Фиг. 1. Структура на учебния план за придобиване на треньорска квалификация в ОКС „бакалавър“

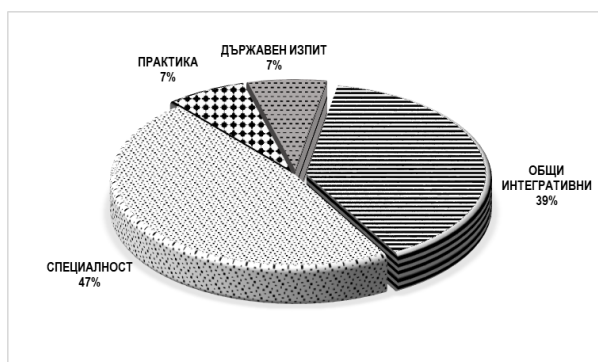
Втората и значително по-подходяща възможност за придобиване на треньорска квалификация от завършили МГУ „Св. Ив. Рилски“, а това се отнася и за завършили други университети, е по линия на следдипломното обучение в НСА „В. Левски“. Този вид обучение се явява съществен елемент от системата за подготовка и квалификация на кадри в областта на физическото възпитание, спорта, кинезитерапията и на свързаните с тях дейности. Възможността е продиктувана както от законовата уредба в системата на висшето образование, така и от факта, че Спортната академия има акредитация не само в професионално направление 7.6. Спорт, но и в 1.3. „Педагогика на обучението по .... (физическо възпитание)“, 7.4. „Обществено здраве“ и 7.5. „Здравни грижи“. Структурата в НСА, която провежда това обучение, е Центърът за следдипломна квалификация (ЦСДК), който е специализирано учебно-научно звено. Той се ръководи от хабилитирано лице и в него има учебно-научен съвет, който обсъжда и приема учебни планове и програми, учебни помагала, теми на учебно-научни разработки и други материали. Обучението с най-голям дял в ЦСДК е именно това за треньорската квалификация, което може да се осъществи по над 60 вида спорт. Съобразно ЗВО, правилника и учебната документация в ЦСДК квалификацията може да бъде придобита от лица, притежаващи висше образование или такива, които в хода на специализацията ще придобият висше образование (ОКС „бакалавър“). Обучението по различните видове

спорт е с продължителност 18 месеца (3 семестъра), провежда се в задочна форма по специализиран учебен план с хорариум от 60 ECTS (1800 академични часа). Учебният план включва 19 дисциплини, условно структурирани в три блока: 1. Общи интегративни дисциплини, 2. Специалност по вида спорт и практика, 3. Избираеми дисциплини. За държавните изпити (теоретичен и практически) са предвидени 5 ECTS самостоятелна работа (фиг. 2). След успешното завършване на специализацията съответното лице получава Свидетелство за професионална квалификация „Треньор по вид спорт“, с което може да се регистрира в Регистъра на треньорските кадри в ММС на длъжност „треньор“.

Фиг. 2. Структура на учебния план за придобиване на треньорска квалификация в ЦСДК

Тук може да допълним, че в ЦСДК всички желаещи, притежаващи висше или средно образование, могат да се обучават краткосрочно с продължителност около три месеца за придобиване на правоспособност за най-ниската длъжност „Инструктор“. Хорариумът на обучението е от 15 ECTS или 450 учебни часа, от които 220 аудиторни. Структурата на учебния план е отразена на фиг. 3, като той включва 9 дисциплини и 1 комплексен държавен изпит, съчетаващ теория и практика.

Фиг. 3. Структура на учебния план за придобиване на правоспособност за „инструктор“ в ЦСДК

Четвъртата възможност се изразява в придобиване на правоспособност, съобразно изискванията на Наредба № 1 за длъжността „Помощник-треньор по вид спорт“, а не в придобиване на професионална квалификация. Тази възможност е регламентирана в чл. 7, ал. 2, т. 4 на същата наредба, където е указано, че сред минималните изисквания за заемане на длъжността „Помощник-треньор“ е съответното лице да има „завършено висше образование с образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и придобита образователно-квалификационна

степен „магистър“ по вида спорт“. Тъй като обучението в ОКС „магистър“ по вид спорт в НСА не дава професия, то на практика чрез него се дава възможност на бакалаври от други висши училища, респективно от МГУ „Св. Ив. Рилски“, да практикуват като помощник-треньори. Обучението за тези лица е в рамките на три семестъра. В първия, или в т.нар. семестър „Допълнително обучение“, те се запознават с базовото спортнопедагогическо и медико-биологично знание, след което се включват в двата основни семестъра, които са с общ хорариум от 60 ECTS.

Заклучение

Възможностите за професионална треньорска реализация пред завършилите МГУ „Св. Ив. Рилски“, което се отнася и за дипломирани в други висши училища, минават през участие в специализиран образователен процес, лидер за провеждането на който е НСА „В. Левски“. Две са образователните направления в Спортната академия за придобиване на професионална квалификация „Треньор по вид спорт“ и две са тези, които предоставят възможност за придобиване на правоспособност за длъжностите „Помощник-треньор“ и „Инструктор“. Практиката в НСА показва, че по-предпочитани от висшистите са обученията (специализациите и курсовете) в ЦСДК, които се провеждат в задочна форма. Обучението се извършва чрез широка гама от методи и средства, които включват лекции, семинарни упражнения, консултации, дискусии, модерни презентации, стажантски практики и др. Интересът към обученията в ЦСДК е много голям, като всяка година от над 1000 обучаващи се около половината се включват в треньорски специализации и курсове.

Литература

- Tzolov B., V. Gavrilov, V. Tzolova. 2017. Increasing of the quality of higher education in sports, *SCIENCE, Engineering & Education*. – Sofia: Univ. of Chem. Technology and Metallurgy, 2 (1), 135-138.
- Tzolova V. 2017. Opportunities for Acquiring a Teaching Qualification for Physical Education and for Continuing Education, – *Journal of Mining and Geological Sciences. part IV. Humanitarian and Economics Sciences. Univ. of Mining of Geology “St. Ivan Rilski”*, Vol. 60, 71-73
- Tzolov B., V. Tzolova. 2018. Postgraduate Studies at NSA “V. Levski” as an Opportunity for Vocational Qualification and Career Development. *Journal of Mining and Geological Sciences. part IV. Humanitarian and Economics Sciences. Univ. of Mining of Geology “St. Ivan Rilski”*, Vol. 61, 41-44.
- Закон за висшето образование, актуализация 2022.
- Закон за професионалното образование и обучение, актуализация 2018.
- Закон за физическото възпитание и спорта, 2019.
- Национален класификатор на професиите и длъжностите в България, 2011.
- Наредба № 1/04.02.2019 за треньорските кадри на ММС.
- Правилник за устройството и дейността на ЦСДК при НСА „В. Левски“, 2015.
- Цолов, Б., В. Цолова. 2016. Алтернативи за следдипломно обучение в спорта. – *Сп. Известия*, 26-29.